

Димка В. САВОБА*
Софийски универзитет „Св. Кл. Охридски”
София

Оригинални научни рад
Примљен: 28. 9. 2023.
Прихваћен: 29. 2. 2024.

САВРЕМЕНО СТАЊЕ СЛОВЕНСКОГ ГЕНИТИВА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ

Ово истраживање је покушај да се прикаже стање словенског генитива у српском језику на почетку 21. века. Језички материјал који је прикупљен из дела лепе књижевности, новина, са друштвених мрежа и сл., подвргнут је семантичкој анализи, као и статистичком презентирању. Као резултат анализе у раду се предлаже класификација појединих употреба словенског генитива у три групе. Истиче се претпоставка да облици словенског генитива у савременом српском језику врше одређене функције.

Кључне речи: словенски генитив, партитивност, негација, концептуализација пропозиције, емпфаза.

Један од граматичких архаизама у савременом српском језику је тзв. словенски генитив, другим речима – употреба облика за генитив уместо акузатива за директни објекат одричних глагола. У науци је та језичка појава, која је иначе карактеристична за словенске језике, добро проучена, при чему је одавно утврђена чињеница да се данас у већем делу словенских језика испољава процес њеног постепеног нестајања. Као што примећује Д. Гортан-Премк, најдаље је овај процес одмакао у српском језику (Гортан Премк 1971). Низ аутора је пропратио развој овог процеса у последњих неколико деценија, користећи често и статистичке податке о њему у виду пропорционалног саодноса међу употребом словенског генитива насупрот акузативу уз одричне глаголе (само неки од тих аутора су: М. Стевановић, Д. Гортан-Премк, А. Менац, М. Ивановић, З. Каравдић, А. Тимберлејк, Б. Белај и др.).

У овом реферату ћемо покушати да сагледамо какво је најсавременије стање процеса нестајања словенског генитива у српском књижевном језику. У том циљу смо ексцерпирали грађу из дела осморо аутора која су издата од 2010. године надаље (Момо Капор, монах Арсеније Јовановић, Емир Кусту-

* dimkasav@abv.bg

рица, Гроздана Олујић, Мирјана Митровић, Богдан Тирнанић, Добрило Ненадић, Игор Маројевић), при чему је број страница од сваког аутора између 220 и 250. Истражили смо и језик учесника друштвених мрежа, приказан у седам тема на форуму Ana.rs – ženski forum, са по 10 страна из сваке теме, а исто и три броја новина: два броја *Политике* и један број *Danasa* са укупно 90 стр. Упоредили смо своја запажања и са електронским корпусом српског језика и на Гуглу. У грађи нисмо узели у обзир заменице, типа *то*, *ништа* и сл., пошто је за њих одавно утврђено да су готово увек у акузативу.

1. Низ аутора који су се бавили словенским генитивом (даље – СГ) у својим истраживањима одређује који све семантичко-синтаксички услови преферирају употребу генитива, а који акузатива, при чему сви истраживачи истичу њихов релативни карактер, који би се могао дефинисати само као преферирање датог облика различитог степена обавезности. Даринка Гортан-Премк истиче да акузатив преферира одређеност објекта и наводи различита синтаксичка средства којима се она постиже. Осим одређености (детерминисаности), која преферира акузатив, ауторка истиче исто и значење 'наглашеног потпуног одрицања обухватања објекта' као нагињање ка употреби генитива. Устаљене фразе исто, као што истиче ауторка, преферирају генитив, јер су склони очувању старијег језичког стања. Она се осврће и на запажање да су именице женског рода на -а чешће у акузативу и објашњава да је то последица губљења дужина и изједначавања генитива једине са акузативом множине. Та појава је карактеристична и за друге словенске језике, али за руски језик Алан Тимберлејк предлаже за њу другачије објашњење (Тимберлејк 1986). Тим условима А. Менац додаје прагматичке и стилистичке услове. Наиме, она повезује генитив са емфатичношћу, уопштеношћу, увишенијим стилем и архаичнијим звучањем, са елементима партитивности, као и понекад са пренесеним тумачењем значења дате речи, док је акузатив за њу повезан са конкретношћу, одређеношћу, као и са сниженијим стилем, укључујући и разговорни.

Код М. Ивановић се може наћи детаљан преглед истраживања посвећених СГ, од којих она прихвата и додаје још и фактор „одсуство негације на семантичком плану, али њено присуство на плану изражавања” са готово обавезном употребом акузатива, нпр.: *Сви из његове пратње, истог трена, престадоше да једу зурећи испред себе, све док им он климањем главе не даде знак да наставе обед*” (Ивановић 2006: 21).

Алан Тимберлејк (1986) истиче код анализе СГ у руском језику сличне критеријуме које систематизује на нешто другачији начин. У целини узев – Тимберлејк говори о вишем и нижем степену индивидуализације учесника (тј. објекта), постизане на различите морфолошке и синтаксичке начине, укључујући и преко одређености/ неодређености целог изражаваног догађаја (*Я не видел лошады* / *Я не видел лошади* – ово друго – у принципу), што је можда боље представити као разлику према референцијалности/ неререференцијалности. Битна је за нас и једна нова разлика коју аутор уводи – према врсти *категорије догађаја*, коју он одређује према опсегу и снази негације у реченици. Тачније, оне категорије догађаја које не подразумевају ограни-

чени опсег негације или ослабљену снагу негације, склонији су генитиву. А. Тимберлејк истиче карактер тих зависности – то су само тенденције преферирања једног од двају падежа.

Сви аутори истичу изразиту склоност глагола *немати* употреби генитива, као и готово обавезну употребу заменица попут *то*, *ништа* и сл. у акузативу.

2. У свом реферату ми прихватимо већину поменутих фактора, али ћемо приступити СГ на нешто другачији начин. Концентрисаћемо се само на употребу генитива, да бисмо потражили одговор на питање да ли се у преосталим у данашњем језику сасвим ретким (у поређењу са акузативом) случајевима његове употребе не може ипак видети нека систематичност, па и нешто више од остатака једне језичке појаве у процесу свога гашења.

У нашем материјалу се јасно испољава коначни нестанак језичке законитости – чисто формалне, која стоји у основи дефиниције словенског генитива. Тј. готово немамо примера у којима би употреба генитива била изазвана једино променом облика глагола са потврдног на одрични. Основни семантички чинилац који интервенише у разматраним случајевима СГ јесте значење које објекат изражава а које се традиционално одређује као партитивно. Међутим, чини нам се да овде у многим случајевима не би требало говорити о партиитивности, већ о нечему другоме. На пример, сматрамо да у реченици (1) *Имам непријатеља, али их се не плашим* (са директним објектом у множини и са позитивним обликом глагола) објекат *непријатеља* нема партиитивно значење, јер се генитивом тај објекат не саодноси са неком целином или целовитим скупом чији би он био неодређени део (што би било карактеристично за партиитивно значење) – таква целина у овом случају једноставно не постоји у нашој представи (уп. **скуп свих непријатеља*). Овде генитив супротставља стање *имати непријатеља* стању непостојања објекта (*немати непријатеља*) и на неки начин као да врши улогу егзистенцијалног квантификатора, који даје објекту постојање. Међутим, у промењеној реченици: (2) *Имам непријатеља који су спремни на све* објекат може да означава управо део целог скупа непријатеља (тј. само *неки од њих су спремни на све*: *Имам неких непријатеља који су спремни на све*), а овде је значење објекта *непријатеља* већ партиитивно (подразумева се одредба *неких*). Међутим, што се тиче негативне варијанте глагола са директним објектом у генитиву: *Немам непријатеља*, чини нам се да негација поништава евентуално партиитивно значење објекта, тј. у негативним реченицама не бисмо могли говорити о правом партиитивном значењу објекта у генитиву, уп. немогуће: **Немам неких непријатеља који би били спремни на све*. Одмах можемо да наведемо пример који би се могао протумачити као оповргавање ове тврдње: *Зар немаш непријатеља који би били спремни на све?* (подразумева се партиитивно значење: *зар немаш неких непријатеља који би ...*), али се то објашњава утицајем значења речце *зар*, која подразумева позитивни одговор: *претпостављам да имаш*.

Слично значење објекта у генитиву уз одрични глагол *немати* имамо и у једном примеру из наше грађе са објектом израженим конкретном име-

ницом за неживо: (1) *Исписавиши „Данас Дирус нема хлеба” Дирекција за исхрану становништва оставила је Караново /.../ да гладује* (Г.О.), где се под наводницима наводи тврдња да у складишту нема хлеба, а то се стање саодноси и супротставља једино представи да у складишту има хлеба, а не представи о некој целини. У варијанти са позитивним обликом глагола могућа је исто употреба без партитивног значења: *Данас Дирус има хлеба (синоћ је најзад стигао)*. Али можемо имати и партитивно значење објекта, рецимо: *Данас Дирус има хлеба који је увезен из Француске (али има и другог хлеба)*. Уп. и још убедљивији случај партитивног генитива у примеру преузетом из електронског корпуса: (2) *prepirući se /.../, sedaji, vade hleba, slanine i boce s rakijom i vodom*, где се објекат у генитиву *хлеба, сланине* саодноси са представом о некој целини, чији је он неодређени део.

Питање партитивности, наравно, тражи много дубљег осветљавања, али нам је овде требало да само истакнемо нехомогеност тог значења, пошто ће нам та корекција требати у даљем излагању.

3. Након што смо извели тај најуопштенији закључак о нехомогеном карактеру значења традиционално дефинисаног као партитивно, прелазимо на анализу и класификацију прикупљене језичке грађе.

3.1. Прву групу примера обликујемо према изражавању једног значења које најопштије можемо дефинисати као 'тврдња о непостојању појма израженог у директном објекту и поиманог **као целовит догађај**'. Овамо долазе ти случајеви генитивне употребе којима смо горе оспорили партитивно значење објекта у њима и код којих уместо о партитивности можемо да говоримо о *порицању егзистенције целовитог догађаја*¹.

Реч је о томе да се, према нама, веза између глаголске радње и њеног објекта помоћу акузатива и генитива изражава на различите начине. Код изражавања помоћу генитива радња се поима као један целовит догађај, а „фигура” објекта се посебно не издваја. У исказу са акузативом објекат добија своје посебно „осветљење”, па управо зато већина истраживача истиче код израза са различитим детерминаторима уз директни објекат склоност према акузативу. У варијанти са акузативом се, наравно, исто утврђује непостојање објекта, али се овде пажња код концептуализације раздваја између радње и њеног објекта, што можда изазива и смањење снаге њеног негирања. И овде се потврђује опаска коју је имао А. Тимберлејк за руски СГ, а која повезује употребу генитива са негацијом која није ограничена и чија снага није смањена. Узмимо следећа два примера од Б. Тирнанића: (1) *Свако се своје матурске вечери сећа са ужасом: ципеле су га сву ноћ жуљале, ..., бубњар из кафанског оркестра разбио му нос, није имао пара за такси...*, односно (2) *Једина стварна невоља јесте што никад немаш паре за такси и што те притера баш на степеништу...*. У првој реченици, где се набрајају незгоде матуранта и међу њима, као један опште поменути догађај у којем се посебно не издвајају нити представа о парама нити о таксију, пориче се постојање

¹ Овде се не ради о потпуној необухваћености целог објекта радњом, која се традиционално наводи у вези са СГ, него о целовитој визији догађаја са посебно неиздвојеним објектом радње у тој визији.

целовитог догађаја „имати паре за такси”, а негација исто обузима читав догађај. Док у другој реченици објекат у акузативу паре за такси издвојен је у укупној представи и одговара на питање *Шта немаш никад?*. Узмимо и следећи пример из форума: *bila je neka ostavinska rasprava iza jedne rodjake koja nije imala dece*, где се негира догађај „имати децу”, и то порицање не издваја учеснике у њему (децу) ни на који начин. У следећем примеру, опет из форума: *ne idem u crkvu, ne želim decu*, догађај већ тражи издвајање учесника (*не желим кога, шта?*), зато је тамо генитив немогућ. А. Менац исто примећује да акузатив у примерима попут *On želi imati djecu. – On ne želi imati djecu. On ima odraslu djecu. – On nema odraslu djecu* појачава семантику одређености (тј., у нашем тумачењу, издваја објекат на позадини осталог догађаја) (Менац 1979).

Занимљив је и други пример са именицом „деца”. У роману монаха Арсенија Јовановића монахова мајка каже сину, пошто сазнаје да ће се он замонашити: *Нећеш се женити, нити имати деце, нити ћу ја имати унуке*. Разлику између генитива *деце* и акузатива *унуке* можемо тражити у два смера. С једне стране, *имати децу* је, тако рећи, у већој мери прототипичан догађај него *имати унуке*. Зато код њега генитив чува целовитост тог прототипичног догађаја. Док акузатив објекта *унуке* издваја учесника у догађају који се није шаблонизовао у својој целовитости. С друге стране, можемо претпоставити и да се за јунакињу ипак „несрећа” њеног сина као догађај не оцртава толико у детаљима (тј. не издваја се објекат), док јој се догађај који се ће директно тиче (она неће имати унуке) представља у ближој перспективи, са издвојеним детаљима. Наравно, оба та момента могу утицати комбиновано.

Анализу тражи и следећи пример из форума: *То су легално изабрани људи. Ако они немају поверење у њих, поставља се питање – у кога имају поверења*. Овде је важна употреба генитива, мада је глагол *имају* у другој реченици у позитивном облику. Према нама, у првој суреченици је говорник изабрао акузатив, да би њиме издвојио у догађају објекат који је конкретизован због одредбе *њих*: *поверење у њих (шта они немају?)*. У другој суреченици: *у кога имају поверења*, према нама, објекат *поверење* није конкретизован нити издвојен на било који начин да би се акценат ставио на индиректни објекат *кога*, који појашњава целовити догађај *имати поверења*.

Код једне групе апстрактних именица потреба за изразитијим издвајањем и конкретизовањем објекта у акузативу је још осетнија. Нпр. у реченици са акузативом *Aplikaciju nisam još instalirala, a čitajući vaše recenzije nemam ni želju* објекат је у акузативу, а има на себи и логички акценат у реченици, док глагол *немам* је остао у теми и понавља негативну информацију из прве суреченице, док се у реченици *Nisam imala želje za tako nečim* објекат *želje* не издваја у целовитој представи осећања. Слично томе, у изразу *нeмaтu смислa* акузатив ће исто учинити објекат одређенијим, истакнутијим, уп.: *Nego, razmislim nesto danas, ako ljudski zivot nema nikakvog smisla, sa cime se slazem, i ako nista nema istinski smisao, jel to znaci...*. На сличан начин се именица *снага* користи са глаголом *немати* за изражавање целовите негације у генитиву (*Немам снаге да то урадим; Немам више снаге*), а у акузативу се

издваја и тражи неку конкретизацију (*Немам снагу воље*). Акузатив се исто као и генитив може користити са зависном реченицом уведеном везником *да*, али ређе: *Venera u Devici nema snagu da pokaže nesebičnu ljubav...*

У грађи из ове групе имамо и један пример (а он је и једини) чистог СГ (без специфичких семантичких нијанси), који можда сведочи да се и данас могу наћи разлике у употреби СГ, изазване разликом у региону говорника (аутора). Пример је из романа Игора Маројевића: *U sobi nisam imao stola, ali mi to nije smetalo*². Аутор је рођен у новије време, 1968., али је рођен у Врбасу, који се налази у Бачкој, а за тај регион, заједно са неким другима, Д. Гортан-Премк (1971) наводи очуванију употребу СГ.

Навешћемо још један пример из ове групе: ... *и да није њега било ни ми воде не би имали* (пример је од Д. Ненадића). Мада од конкретне, уз то – од градивне именице, овде генитив не изражава партитивно значење (неодређену количину воде), него поново означава да објекат 'вода' постоји код њих, да је они имају.

Наравно, у читавој овој групи је готово једини глагол *имати* у одричном облику (изузев примера *нисам учио школе и не видим воље за нечим*), што се може објаснити и његовом семантиком, која је најближа идеји о постојању или непостојању објекта, која је карактеристична за ову групу. Битно је, међутим, истаћи да генитив с њим увек подразумева неререференцијалност за објекат. Зато, ма колико незахтеван био овај глагол према семантици лексеме у директном објекту (уп.: *Нисам имао пријатеља, конфликата, ципела, милосрђа итд.*), није могуће користити га са генитивом референцијално употребљене именице. Зато би, рецимо, као одговор на питање: *Зашто ниси откључао врата?* било чудно чути одговор: **Нисам имао кључева*, пошто ситуација подразумева да човек има у виду конкретне кључеве, референцијални објекат.

3.2. У првој групи употреба оцртали смо целовиту представу о негираном догађају, која је карактеристична за генитив, за разлику од акузатива, који на неки начин издваја објекат на позадини целе радње. У другој групи, коју ћемо сад размотрити, види се да употреба генитива исто дозвољава издвајање објекта. Што више, овде он то не само дозвољава, него и учествује у његовом наглашеном издвајању, које се обично врши неким лексичким средством (А. Менац као таква наводи *ni, nikakav, nijedan* и др. – 1979: 70, а ми ћемо додати и: *буквално, заиста, уопште, никад* и др.), нпр.: *Ако неко заиста није имао прилике да сазна за истинску Цркву* (м. Арсеније)), али је могућа и улога ширег контекста или конситуације, уп.: *Академија у Требињу нема сликарских монографија, нема књига, нема ничега сем бескрајне жудње* (М.К.). За ову групу је карактеристично емфатично звучање, које се саодноси са неутралним звучањем код употребљеног акузатива. Овде се, као и у првој групи, среће глагол *немати*, али значење више није само 'целовита негација', него и емфаза. Када је она изражена лексичким средством под-

² Ту се не може говорити о целовитом порицању догађаја као код претходних примера, јер објекат *сто* као битан детаљ тражи своје издвајање у опису ситуације.

ређеним објекту, нпр.: ... *поседовао је довољно новца и није имао никакве потребе да краде* (м. Арсеније), наглашава се управо издвојена представа о објекту. Ако емфазу уносе шири контекст или лексичка средства која се одnose на свеукупни догађај, емфаза може да обухвата исто догађај у целини. Тада ћемо имати изражавање значења обеју представљених група, уп.: *нисмо имали страха ни од чега* (м. Арсеније), где се у целини негира догађај *имати страха*, али се постиже и емфаза те целовите негације помоћу израза *ни од чега*. Осим глагола *немати*, код ове групе смо у својој грађи забележили и неке друге глаголе, са не толико разноврсним значењем: *не правити* (разлике), *не завршити* школе, *не узети* (ни стопе наслеђене земље), *не видети*, *не зарадити* (ни динара – појмови у вези са парама се у принципу лако користе у СГ, јер се код њих боље чува склоност партитивном тумачењу), *не разумети* (ни речи), *не изговорити*, *не рећи*, *не изустити*, *не налазити* (ни кључа ни пута до неког – у метафоричком значењу). Као што се види, то су неки глаголи непотпуног значења (*правити*, *завршити*), глаголи као *не узети* (земље), *не зарадити* – везани за материјална средства и паре, глаголи за вербалну радњу, за перцепцију, у пренесеном значењу (‘добилам приступ чему’).

Ево примера са таквом употребом СГ: ... *немам никакве посебне поруке, све што је требало да поручим рекао сам* (н.); *Не разумем ни речи од онога што говори на арапском* (М.К.), *i mada reči nije izgovarao niko od ljudi i žena koji su stajali tamo pribijeni uz nju, one su nepogrešivo stizale* (М.М.) и др. Емфатична употреба СГ је мање подложна систематизовању у поређењу са употребом целовите негације и више зависи од индивидуалних лексема, као и од индивидуалних преференција говорника. Рецимо, пада у очи да се именице *реч* и *одговор*, мада и повезане са глаголима за вербалну радњу, срећу доста ретко у СГ, нарочито именица *одговор*. На пример, код Г. Олујић именица *реч* се среће укупно 9 пута, од којих само 2 пута у СГ. Имамо чак и примера у којима се ремети склоност појачане негације према генитиву: *Није имао снаге да изговори ни једну једину реч*. Код других аутора та реч исто преферира акузатив, а реч *одговор* у целој ексцерпираној грађи срећемо у СГ само једном, на форуму.

Што се тиче индивидуалних склоности говорника – и у овој групи имамо два примера код Игора Маројевића, који га издвајају од осталих аутора по посебној употреби СГ. Један је са именицом: *Nije opalio ni metka ali je ranjen!* Други је веома занимљив јер показује употребу односне заменице у генитиву, што се у литератури сматра немогућим за савремени језик: *Нису очи тек тако једини орган који не затвара никаква кост!*

У електронском корпусу наилазимо на веома честу употребу емфатичног СГ са израженом неким лексичким средством емфазом, која је у принципу карактеристична за разговорни језик, уп.: *Nemam nikakvog iskustva sa time, nikada nisam nista izdavala; To nema nikakvog smisla; Pa vise nemam ni poverenja; ...; čak i kada nemate nikakvih tegoba; Ja od virka nisam imala nikakvih problema, bas nikakvih. Toliko ništa nema smisla da nema poente ni dići ruku na sebe.*

Пада у очи, осим тога, да Емир Кустурица користи СГ готово искључиво у устаљеним фразама. Код њега нисмо нашли ниједну употребу СГ из групе за целовиту негацију, а из групе за емфатичну употребу имамо само два примера, оба из говора његовог јунака, старијег човека: *Како може бити да човјек у његовим годинама нема ни једне сиједице?... Ма каква његова, ово није видјело његове косе!*

Код Добрила Ненадића поново имамо примере употребе СГ у говору јунака, али у дијалекатском звучању: *Не шћеде да узме ни стопе /земље/ и кад би му платили; Ни школе није завршио.*

Слични примери показују и стилистичку улогу СГ, коју спомињу и други аутори. Та је улога карактеристична управо за групу са емфатичним употребама, које су осетљиве на стилистичко раслојавање језика (склоност ка разговорном језику) и које су средство за карактерисање јунака (у вези са његовим родним местом или са припадношћу старијој генерацији). Морамо, међутим, забележити да емфатична употреба СГ може вероватно да сигнализира повишење стила, зато се, иако немамо примера у грађи, слажемо са А. Менац, која тврди да „Емфатичност и уопћеност често дају исказу неку повишеност стила, а конкретност – неку сниженост стила” (Менац 1979: 70).

3.3. Последња група са СГ то су устаљене фразе, које сви истраживачи повезују са очувањем СГ због конзерватизма језика у њима. Један део фраза је карактеристичан за разговорни језик – изрази попут *немам времена, немам појма, немам везе с нечим, не водим рачуна; леба не иште*. Други део је повезан са употребом у повишеном стилу, нпр.: ... *за које судбина није имала милосрђа* (Г.О.); *и оставио их да слепи и изгубљени лутају светом, не налазећи мира ни спокоја* (Г.О.). Ево и других примера за устаљене фразе: ... *зашто Гојко Гарача не даје гласа од себе, ако је жив* (Г.О.), ... *не дају места, ..., познатим историјским личностима* (Н.); *Нисам имао слободе да га одмах и директно питам* (м. А.); *Њујорк није имао обзира нити милости ни према коме* (м.А.); *Александре, немам ни мира ни сна од неког страха* (м.А.) и др.

У примеру код Богдана Тирнанића: „*Ništa nisam uradio, ej, samo...*” – „*Ni reči!*” имамо устаљену фразу са елиптираним глаголом (у см.: „*Немој рећи ни речи!*”).

4. На крају ћемо навести и статистичке податке о употреби генитива у поређењу са акузативом и у процентима у односу на све случајеве:

аутор	Словенски генитив	Акузатив ум. СГ	Генитив у односу на све случајеве (100%)
Монах Арсеније	53	209	20,22%
Гроздана Олујић	19	173	9,89%
новине	14	150	8,53%
Добрило Ненадић	20	87	18,69%

Богдан Тирнанић	16	74	21,62%
Мирјана Митровић	26	141	15,56%
Емир Кустурица	8	63	11,26%
Момо Капор	9	70	11,39%
Игор Маројевић	22	87	20,18%
форум	49	276	17,75%
Укупно случајева	236	1281	
Укупно случајева у процентима	15,55%	84,44%	

Укупно за цели наш корпус, укључујући и са форума и из новина, добили смо 15,55% употреба за генитив према 84,44% за акузатив. Поменућемо нека занимљива запажања у вези са статистичким резултатима. Двојица аутора рођених у Београду: монах Арсеније (20,22%) и Богдан Тирнанић (21,62%), имају највећи проценат употребе СГ. Уз њих стаје Игор Маројевић, рођен у Врбасу, са 20,18%. Најмањи је проценат генитива код Гроздане Олујић, која је рођена у Војводини (9,89%), и у новинама (8,53%). Двојица аутора рођена у Сарајеву – Момо Капор и Емир Кустурица, имају отприлике исти проценат – 11,39% и 11,26%. О издвојеним групама употреба СГ ћемо истаћи да је СГ за целовито негирање користио највише монах Арсеније, док код Емира Кустурице нема ниједног таквог случаја. О емфатичном СГ је занимљиво да Игор Маројевић, који приповеда дијалекатским језиком свог јунака – сељака, има само једну такву употребу.

Ако упоредимо са резултатима добијеним од Д. Гортан-Премк у вези са новијим периодом историје језика (објављеним 1962), наиме: 16,92% за генитив и 83,07% за акузатив, утврдићемо да напредовање процеса одумирања СГ за отприлике пола века мери се за један проценат.

5. У првој од издвојених група утврдили смо могућност да се негирана пропозиција помоћу СГ приказује као један целовит догађај, заједно са глаголом *немати*. У таквим случајевима се облици за СГ испољавају као синтаксичко-семантичко средство, при томе – са нивоа моделирања пропозиције.

У другој групи конструкције са СГ су средство за изражавање прагматичког значења. Употребе из обе групе, наравно, немају облигаторни карактер. То се може, најпре, објаснити евентуалном нежељом говорника да погледа на изражавани догађај тако да би очувао његову целовиту перспективу и да не би издвајао у њему објекат. А за групу са емфатичном употребом факултативност СГ се објашњава тиме што говорник може да не жели да дуплира још и граматичким средством прагматичку разлику, коју је изразио и лексичким средством (евентуално контекстом). Зато обавезном остаје само употреба СГ у устаљеним фразама.

ИЗВОРИ

- Гроздана Олујић, *Гласови у ветру*, Београд, 2010.
Добрило Ненадић, *Време кокошки*, Београд, 2013.
Емир Кустурица, *Смрт је непровјерена гласина*, Београд, 2012.
Момо Капор, *Путонис кроз биографију*, Београд, 2010.
монах Арсеније (Арсеније Јовановић), *Зависник небеске љубави*, Београд, 2020.
Новине: *Политика*, 13.09.2022., 18.03.2023., *Danas*, 18–19.03.2023.
Bogdan Tirnanić, *Beograd za ponavljače*, Beograd, 2012.
Igor Marojević, *Majčina ruka*, Beograd, 2011.
Mirjana Mitrović, *Emilija Leta*, Beograd, 2010.
Forum: *Ana.rs – ženski forum*, jul-avgust 2023.

ЛИТЕРАТУРА

- Гортан Премк 1971:** Д. Гортан-Премк, *Акузативне синтагме без предлога у српскохрватском језику*, Београд: Библиотека Јужнословенског филолога, Нова серија, књ.2.
Ивановић 2006: М. Ивановић, Генитив као периферно средство изражавања прелазности у српском језику, Warszawa: *Slavia Meridionalis*, 06, 17–34.
<https://www.cceol.com/search/article-detail?id=4490>, 7.09.2023.
Стевановић ³1979: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик II*, Београд: Научна књига.
Менац 1979: А. Menac, Slavenski genitiv u suvremenom hrvatskom književnom jeziku, Zagreb: *Jezik*, XXVI, 65–76.
Тимберлејк 1986: А. Timberlake, Hierarchies in the Genitive of Negation, у: Richard D. Brecht, James S. Levine (ed.), *Case in Slavic*, Columbus Ohio, 338–360.

Димка Савова

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ СЛАВЯНСКОГО ГЕНИТИВА
В СЕРБСКОМ ЯЗЫКЕ

Резюме

На основе экскерпированного и проанализированного языкового материала из текстов восьми современных авторов (художественной литературы или публицистики), из семерых тем в форуме в интернете (из каждой – по 10 страниц), из трех номеров газет, проверенного консультациями в электронном корпусе сербского языка и в Гугле, в работе предлагается опыт систематизации современных употреблений славянского генитива в сербском языке. Употребления распределяются в три группы в соответствии с функцией, которую они выполняют по мнению автора исследования. Указывается на возможную связь славянского генитива с языковыми уровнями синтаксической семантики, прагматики и стилистики.

Ключевые слова: славянский генитив, партитивность, негация, концептуализация пропозиции, эмпфаза.